

Thsenyetsô xo thsela melaô, melato e mexolo.

- 1 Kxopolo mo thsinyong. Motho xe a thsintse selô ka kxôle, wa bônala, le batho hawe a xo dira ba le xôna, ba mmône, le dipolêlô tsa xaxwê xa di sîti. Kudu-kudu kxôle e dira ke basadi, mabapi le ditswana, le dikxoxo. Mosadi ba re, ke mpereke ke mosadi wa Rakxobadi Moyene, ke yêna mosadi wa pele wa xo mo nthêa thakeng. Byale monna o tsere mosadi yo mongwê, ngwana wa malome axê leina ke Kkatlile, ke ngwana Sekxoka. Rakxobadi ke ngaka, byale o na le dikxoxo tse dirtsi tsa bongaka. Byale o ile xo tsea mosadi wa bobadi, a ba abêla dikxoxo. Byale mosadi yola wa pele tsatsi le lengwê le le lengwê xe a setla o bolaya kxoxo ka lehudu, a romela sebaka xa mosadi yo monyenane a re, ke ile ke setla, lehudu le bolaila kxoxo ya xaxo, byale a no fêla a mo
- 2 tswarêla. Mafelelong mosadi a re, a ekaba ke tsa ka dikxoxo di selaxô kraufsi le mahudu, ka xobane dikxoxo xo no boliwa tsa ka, mosadi yola wa xo bolaya dikxoxo ka mahudu a re, ke be ke re phuthana lla mmayô e tsoxê, a re dikxoxo tsa xaxo di tla dijêletsa tsa ka. Byale mong wa dikxoxo e thômê xo bône xabotse xore, mosadi o di bolaya ka kxôle, le xôna basadi ba motse ba re, ke kxale a le mo e su ra bôna a dira taba e, lehono o lwa lehufa ka diruiwa. Mong wa dikxoxo a botsa monna, monna a bôna xore, a ka se ke a di kxona, a bitisa banna ba xabô ba xa Moyene, xore ba tle ba mo kwise ditaba tse, awe, banna ba ile ba fihla ke tsatsi lewe monna a le beilexo. Byale xe ba butsisa ditaba ba hwetsana mosadi a na le molato, ba re, yêna o swanetse xo tseyâ tse tsa xaxwê dikxoxo a di fê yo, kem moka molato o fêle. Monna wa bôna a dumêla, fêla mmolai wa dikxoxo a xana. Eyle banna ba re, xo monna wa bôna
- 3 wena byale ka xe o ekwa mosadi a xana, wena ke rogi o swanetse xo lefa, molato, o tla bôna dithsêle di fedile, le xe o ka re, mosadi a e kxorong, molato e sa le wa xaxo, ka baka la xore ke mpya ya xaxo. Mpya ya dira molato e dirêla mong wa yôna.

K34/82

- 3 Awa monna o ile a dumêla a lefe. Byale mosadi xe a ekwa batho ba mosêxa, ba re ke mosadi mang wa lehufa wa xo lwa ka diruiwa tsa moradikane. A thoma xo kopola xore, thêlêlê ela, a lifilexo ka yôna, e tswa dihlareng, ka baka la xore le makxoweng xa a ê, byale ke tsatsi le lengwe a re, wa babya a se ke a ya masemong, e be e le letsatsi la maru, fêla a be a sa ne, byale mosexare, a tsea mollô a thôba ntlo ya dihlare, a napa a rôbala yaba molwetsi yo moxolo kudu, metsetlô e le e mexolo. Eyale ba ile xe ba le masemong ba bôna kxabo ya mollô, ba thôma xo kitimela xaê, byale ba fumana bana fêla, kxathe molwetsi o rôbetse ka ntlong ya
- 4 xaxwê. Ba thôma xo lwa le mollô, empa ya dilo^ ka moka di swêle, monna o ile xe a re, o bule ntlo a fumane mosadi a robetse, a mutsisa xore a ntlo e thôbile ke mang, mosadi a bolêla a le bohlokong bya xo babya kudu, a fetola ka lentso le lenyanyane, a re, xa ke tsebe, nna e sa le ke rôbala ka mo ntlong ka baka la bolwetsi byo bo ntswerexô, le xore ntlo e a swa xa ke kwe. Monna tsa mokama dihlaa, ke moka a thôma xo nyakêla dihlare tse dingwê, fêla le xe a xana kxopolô tsa batho ba no xopolêla yêna, ke xobane xe ba re, ba butsisa bana, bana ba re, re nô bôna e swa, rene e be re sexône. Kotsi. Nkxwidi Masete le Mokxôtla Maraba, e be e le badisi ba dikxomo, byale, Nkxwedi o ile xare, o thiba kxomo e ngwê a e fôga ka letlapa, a sa bône xore xo na le motho ke tlase xa kxomo, byale letlapa la pyatla yola hlôxô, o ile xe a fihla xaê a hwa. Byale batswadi ba xaxwê, ba re, ba xa
- 5 Masete ba lefê ka dikxomo tsa xo lekane hlôxô ya motho. Ka baka la molaô wa sesotho ba dumêla, byale dikxomo tsa se ke tsa bônala kapele, ba xa Moraba ba fetêtsa ditaba makxoweng, byale xe makxowe ba butsisa ditaba ba hwetsane, xore ngwene xa mo pyatla ka kxole, ba re ngwana wa Masete xa na molato, ke moka molato wa fêla. Mola Moraba a se ke a kitimela makxoweng, nka be Masete a mo lifile. Ka xobane molaô wa sesotho xoba, motho o lebile, fêla molebi a pyetliwa madi a tswa, ba re, madi a ile xo falla le fase, xo lêba xôna re a bôna xore o lebile, byale wena o sintse ka xo falatsa madi lefa ke moka a lefa. Xe motho taba e

K34/82

697 mohlaxetše ka kotsi, ka baka le molaō wa sesotho, o swanetše
 xo lefa kantle le polêlo, a re mong wa selō, yēna ka noši a no
 mo swarela, a re xaē xa xo na lebelō wa kitima kudu o tla kxupya
 6 wa wa, o se ke wa tsoxa wa boēletša. Boikarabêlō. Morna o kxona
 kudu-kudu xo araba ditaba tsa bana, tša basadi ba xaxwê, o di
 kxōna xe mosadi wa xaxwê a lebelane le ošele, xe e le ditaba
 tsa basadi ba xaxwê fêla, monna e na karabō, o swanetše xo bitša
 hanna ba bangwê ba tle ba mo lamolêlê bōna. Byale xe mosadi
 wa xaxwê a na le molato le mosadi e mongwê, mowe monna o tla
 leka ka maatla xo šmêlla mosadi wa xaxwê, o tla no pālwa xe
 mosadi wa xaxwê a lebile. Bohletse bya monna wa basadi ba
 babedi, Moxaxa Mohlabe o be a na le basadi ba babedi, fêla
 yo mongwê o be a dutši naē, e be a swanetše ke xe e tšere ke
 papaxwê, byale papaxwê o ile a hwa e sa le kxarebe. Mosadi
 leina la xaxwê ke Mpya ke ngwana Šaai, byale e mongwê mosadi
 leina la xaxwê ke Mokōpane ke ngwana Raxanya. Byale monna
 7 o be a rata Mpya. Byale ka tšatši ba ile ba fapanêla mesela ya
 mašemo, a ya yēna ka noši a ba lamolanya, a re Mpya o na le
 phošo mosela o tla mo, awa mosadi a dumêla, ke moka ditaba tša
 fêla. Ka tšatši le lengwê monna a ya lebenkêleng xo rêkêla
 basadi dikobō, byale a ba rêkêla tša xo thswana, kxathe monna a
 lemoxe xore kobō e ngwê e liwile ke maxotlo, a fa yo mongwê
 ya xaxwê, mosadi yo mongwê o ile o lebelêla kobō a fumana,
 e liwile, byale bakeng sa xore, a botše monna a se ke a motša,
 ya re xe ba le mašemong, mosadi yola wa kobō ya xo se lewe,
 o ile xe a re, o kxa metsi byale yola wa kobō ya xo lewa, a ya
 moriting xa yola, a apere kobō ya xaxwê a fihla a beya kobō'
 ya xaxwê faše, a tšea ya yola e e apara, byale, yola xe a tšo
 boye nokeng, a se ke a šetša selō, a šume mošumo wa xaxwê, erile
 xe letšatši le diketše, byale yo mongwê le yo mongwê a xopola
 8 xo tšamaea a ekxa morōxō, a kwa xo tonya a re, o apara kobō, byale
 a makala xe a ekwa phefō e tsena, mmalō a molato keng, bana se
 be ba kxeitše kobō ya ka, o ile xe a re, wa apola xore a bōne xore
 molato keng, a fumana kobō e lō ke maxotlo, a thōma xo makala

- 8 ka baka la xore ke matsatsi e mabedi a apara taba ya mohuta o, a seso a ke a e bona. Byale xe mosadi a fihla xaš, a botša mosadi taba e, byale monna a re, mohlomong ke xo se hlōkōmēle xa ka, ke rēkile e le byale, Mokōpane a xana a re, ke ile ka e lebēlla ka fumana e lukile, byale yaba mosadi o re xo monna sepela o botša mosadi yola wa xaxo, a tliše kobō ya ka, xo seng, byale tšee le šra o mofe, nna xa ke na taba. Monna xe a ekwa taba e, a ya xo mosadi yola, a re, mosadi yola a re, wena o tšere kobō ya xaxwē byale o re, e buiše. Mpya a re, xa ka xo rēta xore, o nthēkēle kobō, tšee kobō ya xaxo, o fe mosadi wa xaxo,
- 9 nna xa ke ne taba, ke nna mohlōlōxadi. Monna a ba tšietsing, a se sa tseha le xore, a ka dira byang taba ya mohuta o, a dula fase a homola, byale mosadi, yola, a belaelaxo a tloxa a ya a tšee kobō, ya xaxwē, a šiya šla lapeng la mosadi yola. Byale Mpya a ya xo monna a re, monthaka o nthake xabotse, fēla xo hlwa motho a bolēla ke xo baka dithšele, malōba o nkamoxile thšemo ya ka wa fe mosadi wa xaxo, lehono ke taba ya bobedi, awa šala monna wa xa Mohlabe, xo retella xo šitilē pitsi, ke moka mosadi a tloxa a ikēla le sekwawa, xofihlela le xanabyale a ba motsebe mo a lexō xōra. Tswala barrang xa e faršle. Mōla ditaba a di botšē banna ba xabō nke be, xo se byale. Monna xe wa xabō a na le molato, o leka ke maatla xo moarabēlla xore ba ferye motho yola o šele yola. Batho ba byale ka leloko, le bana ba xaxwē
- 10 xamoxō le dikxaitšedi, ba re ba mo kate a ba o likile ka maatla, xo ba fa dikarabō. Le batloxolo, le borwarawē. O se ke wa hwetša bana ba monna wa tsena ka xare, ka moswana ba tla kwana ka wena, ba re ke wena o ba lwešanthšaxo, bana ba mo xa ba tswane. Byale ka Patlana Moene le Lekalakele ke bana ba mosadi, Patlana ke moxolo lekakalele ke moretho, byale e be ba axile motse ka o tee, byale ba dula ba elwa, xofihlela moratho a tloxa, motse a axa wa xaxwē, byale ba ekwene, fēla Mōruping Mohofe yowe, a xoba a fēla a lamola lehono, ba re, ke yēne a re lwešanthšaxo, ba bile ba molifisa ke kxomo, ba re, o tšame a tšinya malapa a bangwē. Kotsi e e hlaxēle motho ka baka la xo se hlōkōmēle dilo. Xaxolo

- 697 ba di lahla mekxobeng le ke mafuri, byale xe di ka dira motho kotsi, motho yowe, mong wa motse o na le molato, o swanetse xo lefa, monlabiwa, ke xona a tlaxo hlökómela dilö tsa kotsi.
- 11 Yéna mong wa motse o tla leka xore, awa dilo xa dia bewa ke nna, mohlomong ke basipidi xa ke tsebe, wena ka nosi o swanetse xo hlökómela motse wa xaxo, xo xo na se o se beléla xo monna lefa. Badiša mabapi le dikxomo, xe dikxomo dillé mabélé, mong wa thšemo e di bōna, a ba a di xapa a ya a supa batswadi, xa xo na boephetolélö byowe modiša a ka bo boléla xo, mong wa mabélé o swanetse xo ba tiya. Umpa xe disinyane mong wa thšemo a re, basaa xapang dikxomo, le yéna a ba a di xapa thšemo a di lesetša, ka xobane badiša bōna ba ka se ke ba ya, ka xobane ba thšaba xo x teira, byale e tla re, mong wa thšemo a boétša thšemo, yo mongwé e naméla sehlare, a hlapetša mong wa thšemo, byale ba bangwé ba nakella ba ya ba di xapa. Byale mo tabeng e, badiša ba wa le xo šeka xore tša xesu e so dišé mabélé, le xe mong wa thšemo a ka boléla byang le byang, ba ka se ke ba dunéla. Xofihlala xe ba
- 12 baxolo ba re, awa xo lukile, sepela, re ka se ke ra boléla selö ka xobane badiša le wana wa ba kwe ba xana, byale mohlang o dihwetsaxö, o di xape o di tliše, o tla tla o ba tiya le ditupa tša lehono. Meréö, motho yo mongwé le yo mongwé, yo elexo morei, o swanetse xore xe a e-ya xas, a réölle diréö tša xaxwé, ka xobane xe a ka di tloxéla, o tla tanya diruiwa tša batho yaba molato. Monna ba re, ke Thšosi Sokane ke motsumi yo moxolo, byale ka matsatsi a tanya dipudi tša batho, a diréölla, a e-ya a dija, byale ka tsatsi le lengwé o ile a tanya phokö e kxolo, byale mong wa yōna a butšiša badiša xore, le tsöhlwa kae, ba boléla xore, re tsö hlwa šaleng, byale a tsoxa e sa le xosasa, o ile a sa ya'motong a bōna monna, a e rwele, a utama kxaufsi le tsela, erile xe a feta a napa a bōna xabotse, xore, ke yōna, a thōma xore, ka moraxö xa mo a fitile, a ya a bitša monna yo ba re, ke
- 13 Sebaše xore Kōrié o nportšé, ke bōne monna yo mongwe a rwele pudi byale, ka utama ka e tseba le yéna ka mo tseba, xe a feta kxaufsi la nna. Awa ba ya, ba hwetsana a sa itswiya, ka

K34/82

697 ditibeng, ba fihla ka lapeng ba dumediša, ba re, o kae mong wa
 13 motse, ba re, e sa le a tloxa mabane, o ile Matlouloung, yaba
 ba bone ngwana a e-ya ka ditibeng, byale le bōna ba re, šalang,
 yaba ba libile ditibeng, ba re, awa tsela e tla ka mo, ba re, awa
 mmame, re tsama re tsama diphuthi, ba ile xe ba fihla ditibeng
 ba bōna monna, a e tswa a thšaha, ba hwetsana pudi e sa kakabetše,
 ba rwala pudi ba fihla nayō; ka lapeng ba re, ke xōna matlouloung
 mo, mosadi e se be le karabō, ba tšea mokxopa wa pudi ba tloxa,
 erile, e sa le xosasa moutswi a roma sebaka sa xo rapela, mong
 a kxomo a re, ke di kwile, fēla sepela o motše a nthše kxomo le
 pudi, awa monna a ya a dira byale yaba ke moka molato o fedile.
 Pudi a e fa Sebaše.

14 Kxobalō le Polāō. Kxobalo, Mampadi Masete, mosadi wa xaxwē,
 Mamuhube o ile a dira, byala bya mphōxō, a e-ya xo thetšiša thšemo
 molapo. Byale monna wa xaxwē, a nwa byala kudu ba sa le xaē,
 erile xe letšema le e-ya, ba re xo yēna, o swanetše xo sala,
 byale a xana, ba re o taxiliwe kudu, a re, ke mabēlē a mosadi
 wa ka ke re mabēlē a ka mpolašng ke lema ke le noši. Awa ba
 molešetša, byale ba mo šiya, o rile xe a re, wa fihla a kwa
 dilāpē di lla ba ripa dihlare, byale a re ke fihlile ka lebaka
 ba se šome ke tla beya ke e-ya, xe rialo a rōbala moriting wa
 sehlare, a se bōne ke motho, byale lebaka la xo ripe sehlare sewe
 a rōbetsexo fase xo sōna, la fihla, monna yo mongwē a ema ka thekē
 e ngwē yo mongwē e ngwē, byale ba setikēla, ba rēma, se ile xa se
 e-wa sa wēla xodimo xaxwē, mahlatse sa moduba leoto la xo ja.

15 Byale ba okwa motho a lla, ba thōma xo makala, ba ile xe ba re,
 ba lebella ba fumana e le Mampadi, o tsikxile ke thabi serope,
 byale ba thōma xo hlaba mokxōši, byale letšema ka moka la kitimēla
 awa ba ripa thabi, ba e tšexōša xodimo xaxwē, ka lona lebaka lewe,
 yaba ba moloxēla sefalaxahla, ba mo tlēmēla sōna. Byale letšema
 la fēlla ke mošomo, ba thōma xo nwa byala, xofihlola ba bofetša,
 byale ba thōma xo dira boapa, ba k morwala ka byōnaxa xo mo iša
 xaē, mosadi a ya a fa letšema malebo, ba nwa, monna yēna

697

K34/82

15 wa lla ka ntlong. Byale barêmi, ba sehlare dipelo dia baba. Erile xosasa ba re, byale le reng ka batho bala ba xoba ba rêma sehlare, byale yêna ka nosi, a re, xa ba na molato, xa ba ka ba mpôna, nka be ba ntaositse, awa ditaba tsa fêla. Byale o ile a babya sebaka sa kxwedi tse tharo, la fôla, le xana lehono ke sexôlê, o xôlôfaditšwe ke mohlôka puŋi.

16 Polaô. Phupu Malesa o tsere mosadi wa xo monthša thakeng ba re ke Matsie ke ngwana Masala, awa Modimo o mothusitse, o na le bana ba bane, wa pele ke Kxasane, wa bohedi ke Mokxadi ngwananyane, wa boraro Ntekwane le Kxothwane Sešle. Byale bana ba mokxalabye yo, Kxasanele Ntekwane, ba leba, fêla batswadi ba bôna ba ba emella. Kxasane o be e le motho wa xo leba, Ntekwane e le motho wa xo utswa kudu le xoleba. Byale Kxosane o na le mosadi ke Matsabôle ngwana Sekxoke, jaratho ba Kxosane e so ba tšee basadi. Ka lebaka la xo leba xa xaxwê yêna Kxasane o ile a fihla motseng wa Maxomane lebaka la ka mabanyana, a e-tšwa xo nwa byala moxongwê, awa a fihla a dumêdisana nabô xabotse, a fumane ba beile pitša ya byala ba enwa, byale le yêna ba moxella xofihlêla a ke kxoše. Byale ba tseka sexô ba thôma, xoba ba tsere dikxang, byale Kxasane, o thôma

17 xoba e tswara basadi ka tsapale, byale beng ba motse ba re, Malesa xe o hōše e-ya xaš, ô fôbala, xoba o bôna xore o ka se ke wa fihla, re ka noxo fa ntlo wa rôbala, a thôma xo ba rôxaka ka moka ka mokxwa o a ka kxonaxo, byale beng ba motse ba re, ba rêrêša xe ba re, bothakxa bo tle le xo tsinya, monna yo mongwê a mokxarametša a re, monna e-ya xaxeno ke xo file byala, o ile xe a re, o wa wa a tsarella fase ka matsôxô, kxathe letsôxô le lengwê le tsene mollong, ba ile xe ba re, ke a mothusa xo tloša letsôxô mollong, yaba menwana e budulê, a tloxa a ya a fihla xaš, xe a bolêla taba e, byale batswadi ba ya motseng wa ba xa Maxamane xo butšiša taba e, ba re, awa rena le ka mahlô xa ra mōna, le xe le ka butšiša bo mokête le mokête ke ba re hlwelâxô nabô. Yaba ba mo isa ngakeng ya makxowa, ba ya

- 18 ba moalafa, makxowa ba re, molato keng, awa o ile a wêla mollong a nwele byala. Byale molato wa fêla. Ka tsatši le lengwê, Ntekwane o ile a lwa le yêna moxolo wa xaxwê, byale moxolo, a thšaba le mosadi a ya a rōbala xa Nyatha Raxanya, byale moxolo a re, ke tla mmolaya xo hlwa ke thšaba, nka se ke ka kōna, awa yare bošše a bošša xae. Byale ka tsatši le lengwê Nyatha Raxanya a dira byala bya naleng (xo rekisa). Kxasane le mosadi ba ya, byale ka moraxo Ntekwane, le dithaka tša xaxwê, a fumara moxolwane, awa, ba kxopêla byala xabotše byale ka xe Ntekwane a na le thšêlêtê e ntsi ya xo utswiwa, a rêka byala bya mafeleng a mabedi, moxolwane a tšea sexō a kxa a nwa, byale moratho a ōmana, ba thōma xo lwa, byale moxolwane a bōna xore, wa apékisa, a tšea sekala sa letsêpe la dipholo, a mo pyatla hlōxō, ke moka Ntekwane a babya, ka
- 19 morexō xa matsatši a se makae, a hwa, batswadi ba xaxwê ba dula taba e ka maraxō, ke ka selamo sa 1944. Kxosi e ile ya šitwa xo tšenêla taba e, ka baka la xore a ka a tsibiša ke motho. Seema ba re, nama ya beta e a bexwa. Ee sengwe ba re, Senwa bōnōpi sa bokxalaka o se mmōne molōmo mpōkōpōkō pele xa lehu xo šta beng ba lona pele. Makalela Mongale, o be a na le basadi ba bararo, byale mosadi yo, ba re, ke Mothšexi, o be a utswa kudu, byale ka tsatši le lengwê a ya a utswa thšemong ya Maforwane Tselane. Byale ka tsatši le lengwê, o ile xe a re, o sa utswa, a sa robile mahe a mane, byale yaba Maforwane o hlaba mokxosi mosadi o ba a belexa ngwana, o ile ke a thšaba, Maforwane, a fōša lehe la tiya ngwana ka Phoxong yaba ke moka
- 20 ngwana wa hwa, mosadi a pepula setoto a fihla naso xae. Monna xe a fihla, mosadi a re, ke no bōna ngwana a nhwêla mo tseleng, monna a leka xo mutšisa mo le mo, mosadi a se ke a rata xo motša nnete. Awa molato wa se ke wa ba xōna. Seema ba re, taba re apa kxōrōmêla, khuta marama re hwa nayo. Fêla mafelong di bile tša kwala, empa byale ka xe mosadi a ile a se ka a ba botša nnete, xa ba ka ba dira selō.

20 Matlepe Shaa! o ile a bolaya ngwanabô Marwai Shaa! ka selâpê,
 ba lwela mosadi Mawase Shaa!. Mosadi yo e be e le moxatša
 papa a bôna, byale mosadi a ba rata bedi xa bôna. Xofihlêla
 Matlepe a bolaya moratho wa xaxwê. Byale taba e ba ile ba
 e bexa xo kxoši, byale kxoši a isa makxoweng. Byale makxowa
 a rōma maphodisa ba tla ba motswara. Byale a ya a ba thšabêla,
 ba tla ba monyakêla ba se ke ba mōna, byale ba re, xo morena
 21 sekwatapeng a šale a monyaka, awa a šala a monyakêla, byale
 ka tsatsi le lengwê, motsomi o ile a tsoma a mōna a na le
 Mawase a mokêra hlôxô, a kitima a ya xo hlaba mokxoši ka mošate,
 byale kxoši ya roma batho mathekô ka moka xore ba yo motata, ba
 dira byala ba motata. O ile xe a re o bôna motho wa mathōmo
 a thšaba, are, ke ya ka mo, a rumana batho, a re ya ka mo, a
 fumana batho, byale a bôna xabotse xore, dira di nlatile, a
 fofêla ka leoperg a le phara, yaba ke moka o ba šile. Byale
 ba tswera mosadi ba mo isa mahlong a kxoši, byale kxoši ya butšisa
 mosadi xore maanô a xo motswara, mosadi a bôna xore ka hloka xo
 bolêla ke tla kwiswa bohloko a re, morena le tle e sa le xosasa,
 ke tla motša xore a tsere ka sesexong. Ba lokolla mosadi,
 erile e sa le xosasa banna ba ya, ba fihla ba šme kantle xa
 kxôrô, ka o tea a ya a butšisa mosadi xore o xona, a re e, yaba
 22 ba ya ba ya ba motswara, ke moka ba mo isa xo kxoši, kxoši a
 motšea a moisa makxoweng. Tsatsi le kahlolo mmaxê, o ile a ya,
 ba re, kowa ba bolêtše ditaba tša xaxwê ba re, o swanetše xo
 bôlaiwe, mmaxwê, a re, morena o ka mpa wa motiya ka kxati e ngwê
 le e ngwê xo e-na le xore a bolaiwe, ka baka la xore, xa ke ea n
 ngwana yo mongwê e be ba no ba babedi fêla. Awa mušô o ile wa
 mokwêla, ba ile ba muisa thšakaneng, a fetša a boya xaê.
Kxôlôfatšô. Mokxatli le Mapholo ke basadi ba Mohlabe Sekwatapeng,
 byale ba kile ba lwa ba nwêle byala, ka baka la ntwala ya bana xe
 ba lwele. Byale Mokxatli a thōma xo tloxa ka lapeng la xaxwê
 a latella Mapholo, a re, xo fihla a thōma xo mo kxitle ka
 letswele, ke moka ba thōma xo lwa, byale Mapholo a ripa

- 23 Mokxatli tsêbê ka mênô. Byale Mokxatli a botša monna xore bona se mosadi wa xaxo a ndirilexo sôna, monna a re wa lêba ke xo butšitše ka re, na wa kae, noxa xa e latelwe moleteng wa yôna le wena o ka be o no ômana o le ka lapeng la xaxo, byale mohlomong tše nka be o sa di bôna, a re, xôna ko botša batswadi ba ka, a re awa tsewe di tseba ke wena, fêla xe e le nna ke re xa xo na molato, awa mosadi a dula. Ke moka ditaba tša fêla, empa yêna ke sexôle, fêla mola a ê batswadi xoba kxôrông o be a swanetše xo lefa sexôle sa batho. Molaô wa Sesotho motho yo mongwê ya xôlôfatšaxo yo mongwê o swanetše xo lefa, le xe a mo xôlôfeditše ka kotsi, xoba a molebetše, byale a mo xolofatša. Byale ka Mpoi Makôkôrôpô o ile a xôlôfatše Makasê Maseôkôma, e sa le basemanyana ba hlaba mukurâte, byale a
- 24 mo hlaba letsôxôpyale batswadi ba Mpoi ba ile ba lefa ka kxomo tše pedi, e le xore, xa mo hlaba ka kxole, e be be bapala, le lehono ke sexôle letsôxô ya le sune selô.
- Dinthô xo bêtha. Matlala Mongale o ile a tiye mosadi wa xaxwê ka baka la bophôkô, leina la mosadi wa xaxwê ke Mafiri, byale ka tsatsi le lengwê o ile ke ya kantle ya xaxwê, a hwetsana mosadi a se xôna, e le bana fêla, awa monna rôbala, erile matla xosa mosadi a fihla, yaba monna wa butšisa xore o be o ile kae, mosadi a se be le boikarabêlô, monna a re, wa bôna mosadi ke tle xo belaya, bophôkô ba dira mosexare xe letsatsi le dikêla we xopola xo xotsetša bana mollô, le xona mosadi xa tsamae a nyaka banna bošexo, ke monna a tsamaxo a nyaka basadi bošexo, wa se ke wa tsoxa wa bošletša wa tseba xore, ba re, kxoxo ya
- 25 thsadi xa e leke, xo leke mamokôkônôpê. Mosadi o ile a lebadi a matsatsi a se makae, ka tsatsi le lengwê xo be xo na le mabyala a mantši, mosadi a xôxana le motlebô yola wa xaxwê ba rôbala ka mafuri a ntlo ya mosadi, borôkô ke dira, ba re, xo fetša mošomô wa bôna ke moka ba kxomêla, e be ba apotše dikobô ba diseametše. Byale xe monna a fihla a fumana bana ba fetoxile

dithšuwana, a ba butšiša xore, mma wa lena o ile kae, ba re,
 re no bōna a e-ya ka mo mafuri, byale monna a ya a fumana,
 ba rōbetše ba kxomētše, byale a tšea dikobō tša bōna a di
 fihla byale a nyakšla kxati a ba betha, ba tsoxa, yaba wa
 monna wa thšaba, mapōnō. Leina la monna Piti Mongale, byale
 xosasa a rōmšla sebaka, sa xo rapela, awa a re, xo yēna le motše
 26 a xomšle mosadi wa ka, xa xo na taba. Byale ka tšatši le lengwē
 monna o ile ke bolediša mosadi, mosadi a fetola ka mokxwe o a x
 rataxo, byale monna a bētha mosadi, mosadi a thšabela mošate,
 byale ba mošate ba bitša monna, byale monna a ya a bolšla
 diphōšo tša mosadi, byale lekxotla la re, wa kwala, fšla
 nka be o tswere monna wa mo lifiša xo e-na le xore o tie mosadi,
 byale bōna o mo pyatlile hlōxō, lefa madi a ila, a wena xe
 o bolaya noxa o thōma ka kae, a re, ka hlōxōng, ba re, le
 wena o mo pyatlile hlōxō, xa ba re xe ba xo fa mosadi yo,
 batswadi ba xaxwē ba re, o bolae, ba ile re xo file dinōka,
 xa e le hlōxō ke ya beng ba ngwana. Monna ba ile ba molifiša
 ka kxomo, molato wa fšla. Banna xe ba ile ba lwa ba se ke ba
 nthšana madi, awa molato wa bōna, o šitinthša baahlodi xo
 ahlola, ke xobane bohlatse, byo boxolo ke madi, byale ka
 27 Mothakxati Mahlakwana le Moxaxa, ba ile ba lwa ba baka mosadi,
 byale Mothakxati a igā ditaba kxōrōng, byale kxōrō ya bitša
 Moxaxa, byale ba ya ba šitwa xo bolšla se be lwetšexo, ka
 baka la xore, mosadi, yo ba molwetšexo, o na le monna, ba thšaba
 xore, monna a ka tšea a ba lifiša. Mothakxati, o ile a leka
 xo bolšla maaka a xore, re lwetše byala ke ile ka rēka byala,
 byale Moxaxa a nkamoxa a bo nwa ka swele, byale ke mo ke elwa ē.
 Byale dihlatse tša hlōka, byale Moxaxa a re, mmutšišeng a lebotše
 nnete mohlomong, xe a nyaka xobane re be molatong a mpotše ke
 bōlšiš, sewe, re se lwetšexo, byale ba re šidiwe Mahlakwana,
 a hlōka karabō. Ba re, o bixile maaka tswalla kxōrō ka dipudi
 tše nne. Ka baka la xore, mo batho ba nwexo byala xa xo ke xo
 hlōka batho, le xōna mola a be a xorthšitše madi, nka be xo kwala.

- 28 Awa Mohlakwena a nthéa dipudi tše nne, a tswalla kxôrô.
- Katô. Raboxale Rakxwale, o ile a kxopêla Mpô Mohlabe, byale mosadi a moxana, byale ka tsatsi le lengwê xo nwewa mabyala, Raboxale kxathe o katile mosadi, ma re ke ya ka mo le yêna o ya ya, byale mosadi yêna xa hlôkômêla selô. O ile ke ya kantle, xo ithusa, a bôna kaboxale a mo êmetse, byale mosadi a thôma xo makala, a re, mohlomong le yêna o ya kantle, fêla taba ya xo mo makatsa a bôna a sa fete, byale a tsena ke matsolôtsolô, a thôma xore, ke a thsaba, byale monna a mo swara, a re, a e be wera mosadi byale mosadi a xana, yaba monna o re, xo keone xe ba ka mpolaêla wena, xe a rialo monna a sôsôpanya sefahlexô, byale mosadi a bôna, xabotse, xore monna o befetswe a thôma
- 29 xo hiaba mokxôsi, yaba monna o mokatêla fase, a tšea lelapi, a mo thiba molomo, ba katana kudu felô fawe, xofihlela monna a fenya mosadi a dira modiro wa xaxwê, byale a mo lesetsa, monna a thsaba, mosadi a lla a e-ya ka xaê. Yaba mosadi o molomantše ka mênô, monna le yêna, o ile xo a mokata a mokxeilêla dikobô, tša monna dikobô tsôna xa di bolelwe, mosadi o ile a di sinye kudu. Byale xe mosadi a fihla ka xaê, a lla ba re, xo yêna a molato keng, mosadi a re, ke katilwe ke Raboxale, byale mosadi yo mongwê a re, mokxôsi ke ukwile xe e-ba ke hlapoloxa, byale ka se ke ka hlôkômêla, ka xobane ke ile ke sa re, ke theletša xabotse ke moka, wa se sa kwala. Byale xe bosele ba rômêla motho xa Rakxwale, xore a maobane o dirileng, byale Rakxwale a re, nna nke so ka dira selô, byale morumiwa a mohlalošetša xore, wena
- 30 o katile Mpô, monna a xana, byale morumiwa a laêla a tloxa. A ba botša xore ke tšwa ntse byale, monna wa xana o re, tabaewa, xa e tsebe. Byale ba xa Mohlabe ba re, sepela o motše xore ebe re nyaka xo bolêla naê, ka sexaê, byale a xanaxo, ditaba di x swanetše xo ba kxôrông. Morumiwa a ya a motša, monna a re, sepela o ba botše ba ê, mo ba yaxo. Ditaba tša ya kxôrông, byale pele xa xore ba di bolêle ba ya mowe, ba xoba ba katana xôna, ba ile ba sa fihla ba fumana naka ya Rakxwale, ba e topa, byale ba hwetša felô mowe xo budule. Byale yaba ba boela kxôrông,

697

30 byale ba laodifetsa kxosi, le xo musupa naka ewe batho ba
 bantsi be etsebaxo ka moka xore, naka ke ya xaxwe, byale ba xa
 Rakxwale ba re, awa wena Raboxale o swanetse xo bona xabotse
 xore, taba o dirile naka re a etseba. Ba ile kahlolo e seso
 ya tsena, yaba ba ya thopeng, ba re re ipona molato, yaba kxosi
 31 e re, xo yena ke wena monna o tseba mola, motho xa kate o
 kxopela xabotse xa a xana wa feta, byale wena o sehlola, esita
 le diphofofo dia re tella, byale ke xo bona molato o moxolo
 kudu, o swanetse xo nthsa dikxomo tse tharo, ka baka la xore
 awa re boledisa, mola o re, boledise, ebe o tlo nthsa dikxomo tse
 thselelaxo. Awa monna e itumela, a di nthsa, molato wa fela,
 mokatiwa a xapa dikxomo tse pedi.

Xo phumiswa. Ke motho a na le mpa a phuma, moxatse mosadi yowe,
 o swanetse xo ya dingakeng xore, a kwe xore a molato keng, xe
 nke ke bolwetsi, ke moka a alafise mosadi wa xaxwe. Ke
 mohlomong e le boloi a tsebe xabotse xore, ke bolawa ke mokete.
 Le xona ba ka ba ba tswa ba ya mokomeng, byale xore, mokome
 o e o motie, o swanetse xo ndisa mamundi ka dikxomo tse
 thselelaxo, ka baka la xore, o ba a seso a bonwa ka mahllo. Xo na
 32 le batho ba bangwe, ba phumaxo ka baka la xo soma mesomo e
 e boima, e le xore matsatsi a bona a kraufsi, byale motho wa
 mohuta owe, xe a phumile xa na molato, ke kxoxo erexo kobela
 ma e ya sokoloxa ya nwa. Ke monna a ka re a bona xore mosadi wa
 xaxwe o na le mpa a hlwa a motiya, a ba a phuma xa na molato,
 o ipolaiile ka nosi, fela a ka ba le molato xe a ka hwa le maxwe.
 Byale ka monna yo mongwe ba re ke Nakayaphala, mosadi ya xaxwe
 o ile a ba le mpa, byale e no hlola a motiya, a phuma, yena
 mosadi a phela. Byale a xoma a ba le mpa xape, a dira byale ka
 pele, byale mosadi le yena o ile a hwa, byale ba xabo mosadi
 ba moxaxela, ba re fela mosadi yo mongwe re ka se ke ra xofa,
 le dikxomo o ka se ke wa di bona. O ile a hwa a se na mosadi.
 Ke mosadi a ile a belaxa mafahla mohlomong a belaxa mosemanyana
 33 le ngwaneryana, wa mosemanyana o tla bolaiwa, le xe e se sehlola,

- 33 ba tla no re sehlola ka yena. Ke xore ka molaô wa Sesotho
 xe mosadi a ile a bälêxa bana ba babedi, ba re, motho xa
 belêxe bana ba babedi e se pudi. Motho ke kxomo o bälêxa
 ngwana ka o tee. Ngwana o bolawa ke mmaxwê mosadi le mmaxwê
 lesoxana, ka xobene sehlôla se hloletse bona batswadi ba bana.
 Sexôlé ke sa bo kxomo e sehlotša se boya motseng. Xe motho a ka
 bälêxa sexôlé, xa ba bolae. Byale ka Sele o bälêxile sexôlé
 sa mošemanyana, o xôlôfetse maoto le matsôxô, xa na modirô
 o a ka o diraxo, empa wa phela xa na taba. Xona byale ke lesoxana.
Xo roxa thsêbô dikwêrô. Xo roxa. Makxine hobetsane le Thatha
 Raxanya, ba ile ba fumana dikxomo tša Ngwana Kôtle Mokhabêla
 di ja mabêlé a bôna, byale ba di xapa ba di isa xo mong wa tsôna,
 byale ka xe e be e le mosexare, e be di hlakane le masaka a
 mangwê, e le tše dintsi kudu. Xe ba di fihlisa šakang tše
 34 dingwê tša tsena, tše dingwê tša tsena thšemong ya Mokhabêla
 ya xaš. Byale Mokhabêla a re, a le reng le xapeletša dikxomo
 thšemong ya ka, ba re, awa di re patlilê, yaba Mokhabêla o re,
 dikxomo xa se tša ka, byale banna ba la ba thôma xo roxa
 Mokhabêla ka mokxwa o ba ke kxonaxo ka ôna. Byale xosasa ba
 roma sebaka xa Mokhabêla mabapi le mabêlé a bôna, Mokhabêla
 a re, nna xa ke sa na molato nabô ka baka la xore ba nthoxile.
 Byale banna ba lahlêla molato ka kxôrông byale kxôrô ya bitša
 Mokhabêla, bahlankana bo mamundi ba re, rea lla dikxomo tša
 mokxalabye yo, di feditše mabêlé a rena. Byale Mokhabêla, a re, n
 nna xa ke na molato nabô, ba ile ba nthoxa. Byale lektotla
 la re, a ba xo roxile, ba re, keng? A re ba itše nyo ya
 mmaaka. Xa kae, a re, xa lesome, ba re, ba roxêbô, xofihlêla
 lesome, a dira byale. Byale lektotla la re a ke re xo fedile,
 35 a re ê, byale ba re, lefa mabêlé a batho, maroxa xa ba jê ba ja
 mabêlé, le xôna maroxa fêla xa na molato, a ka ba lem molato xe
 o ka re o roxana le motho, wa kitimêla xo motiya.

697

35 Thsêbô, ke boloi, xe o na le taba le motho mmotse, le yêna o tla xo thsidisa, pelo ya xaxo e tla wa. Thsêbô xa e na molato, fêla wena motho yo ba xo sebaxo o e hlalefêle, ba ka xo bolaya. Kudu-kudu thsêbô (xo rêpana) ke ya basadi. Dikwero, xa di na molato, a re itse xe e ka re xe le kwêrana e mongwê a kwata xôna di ka ba le ditaba, ka baka la xo lwa. Yo mongwê le yo mongwê o kwêrana le moxwêra wa xaxwê, koba xo roxana le moxwêra wa xaxwê, le yôna kxosi koba mokxomana, ba raloka ka sexwêra sa bôna. Xe o ka roxa koba xo kwêra e moxolo, o swanetse xo tsiwa, ke baka la xore, o ka tlwaêla xo roxa ba bexolo.

36 Bootswa lya kxarebe. Kxarebe xa e le seotswa, batho ba bantsi ba ka se ke ba motsebe, o tla tsebjwa ke baxwêra ba xaxwê, le amaxwê, fêla basadi ba bangwê ba ka no tseba, wa ka xe ba itisa ka maobanyana wa kwa ba bolêla ka yêna. Xe e le papaxwê kxarebe xa tsebe selô, o di tseba mohlang kxarebe e ka ima, moxongwê a bôna ka mahlô. Kxarebe ya meletswa. Xe a ile a ba seotswa, empa a se ke a ima, awa xa xo na taba, fêla ditaba tso fapana, xe monna a motšere, ka xobane o tla re, o rôbala naê, a fumana e le mosadi, byale mowe lesoxana le tla tsibisa batswadi ba xa lesoxana. Byale batswadi ba tla nyakêla pudi le sesohla, ba phula sesohla ba se fakêla dinakeng tsa pudi, ke moka ba rôma motho xore, a ise pudi batswadi ba kxarebe, ka xo rialo ke supô ya xore, ngwana wa bôna ke mosadi xa se kxarêbe. Byale murumiwa xe a fihla ka kxôrong, papaxwê, wa kitima a amoxa yola pudi a pyatla sesohla, yaba pudi ea bolawa. Morumiwa

37 xore ba mo amoxe pudi ke moka wa xoma le ka lapeng xa a sa tsena. Byale batswadi ba kxarêbe ba tla sala ba dira byala byô bontsi, ba borwala ba bo isa xaxabô lesoxana xo rapêla bo saêdi bya ngwana wa bôna. Ke moka molato o fedile, ke ditaba tsa malapeng, xa diê kxorong. Mneeletswa xe a ile a ima, bohlatse se bo, Pamosa Masumu o ile a ferêxa kxarêbe ba re ke Mphokô Popela, byale kxarêbe ya ima a sa le boxadi. Batswadi ba kxarêbe ba mo sekisa xore, a o imisitse ke mang, kxarebe ya re

ke imisitšwe ke Matlâtš Mohofe, byale batswadi ba kxarêbe ba hlabêla ba xa Mašumu mokxošî, xore mosadi yola wa lena o senyexile. Ba xa Mašumu ba bexa letsatsî la xore re tla kôpana nabeng ka tsatsî la xore, hwa e-ba jwalô. Ka lona letsatsî la kôpano, xe ba kôpane, byale ba xa Popela ba nthêa kxomo ba e fa Mašumu ya xo šupa sehlôtlolô, polelô ya kxomo ba re ke ya xo alola maxôxô. Ke xore sehlôtlolô se dira

38 mošomo le moredi wa bôna e be ba mo aletše lexôxô, empa e le xore e te ba dira lefokeng, fêla molaô ba swanetše xo alola maxôxô. Byale mokxonyana a kxone xo lwa le sehlôtlolô. Mašumu o ile a lifiša Mohofe dikxomo tše nne, xe a xobaxanya le ya makxolo wa xaxwê yaba dikxomo tše hlano, ke moka a tšea mosadi wa xaxwê a tloxa naê, ka baka la xore xa e sa le kxarêbe, o na le mpa o bikišwa ke bakxekolc. Le xe lesoxana le be le se šu la nyala la fetša, ke moka o tla fetšiša ke dikxomo tša baredi ba xaxwê. Mohlomong xe lesoxana le ka imisa mmeletšwa xe ba re, ba mo lifiša, yaba o ile xe a bolêla le kxarêbe a re, ke nyaka xo napa ke xo tšea, o tla re tau ya bolaya e bolašla xo ja, ke moka a nthêa dikxomo a nyala monyana. Ke moka batswadi ba kxarêbe ba bitša mmeletšî xore a tle a tšee mesebyana ya

39 xaxwê. Kxarêbe ya xo se bexeletšwe. Xe masoxana a ka mo imiša, batswadi ba xaxwê, ba swanetše xo butšiša ngwana wa bôna, xore a sešexo o se filwe ke mang? Byale ngwananyana a ba botše, byale ba tsibiše ba bo lesoxana xore, ngwana wa lena o sentše ngwana wa rena. Byale ba bo lesoxana xe ba butšiša, lesoxana la dumêla, byale ba tsibiša ba bo kxarêbe xore, taba ewe ke nnete, byale ba bo kxarêbe ba tla re, a nape a mo tšee ka xobane o se a tšeiwe, o swanetše xo mo tšea, ka xobane o mo sintše xa e sa le kxarêbe, xe a ka xana a re, o nyaka xo lefa, ba bo kxarêbe ba tla re xolukile a re lebendisāneng mpa. Fêla xe monna yo mongwê a ka mokxahla a mo tšea, a ka se ke a lifišwa sehlôtlolô ka baka la xore, o na re xe a mo ferexa a hwetšana a na le mpa. Xo nyala o swanetše xo nyala byale ka ba bangwê.

40 Xe nke monyana o be a sešo a ferewa, fêla xo e-na le kxopolô ya xore, o swanetse xo ya xa rakxadi ya xaxwê, xôna ba swanetse xore batswadi ba kxarêbe ba tsibise rakxadi wa xaxê, yêna xe a nyaka xo motšea, o na le molaô wa xo lifiswa sehlôtlolô. Xe ba ile ba xolifisa a sa na le mpa, ba xo rotše boima byo boka šalang bo hlaxa moimaneng, le xe a ka hwa le mpa wena xa o sa na molato, xo phala xe ba ka re, a re lebendisāneng, xôna xe a ka hwa, ba tliilo xo bitsa ba re, bôna lerumu le la la xaxo, byale mowe o swanetse xo nthêa dikxomo tše dilekanaxo hlôxô ya motho.

Bootswa bya mosadi. Xe monna a xônônwa monna yo mongwê, fêla a leka ka maatla xore a mōne, a pallwa xo mōna. A ke re ditaba tša Thswene Popela le mosadi wa Moketselô Mathake. Mathake o ile a leka ka maatla xo nyaka xo mo tswara, byale a pala. Mathake a tloxa a ya bokxolwa, awa ba šala e le la mositla moladi, monna a tloxêla wa xaxwê mosadi a e-ya a rōbala le le wa Moketselô Mathake, Modimo wa ba wa amoxêla, mosadi a ba 41 le mpa, byale batswadi ba Moketselô ba butšisa mosadi xore a ekaba lerumô le tšwa kae, mosadi a re, ke dirilwe ke Popela, byale ba lesetsa ditaba di le byalo, xo letêla monna wa xaxwê a boya. Monna a o ile xe a fihla a fumana mosadi a na le ngwana. Mosadi a re, xo bôna monna a thšaba, a ya xa Mokxêkolo yo mongwê, a mo rōma xore a yo mo rapella. Mokxekolo a ya a mo rapella a re, mosadi wa xaxo o re, o thšaba xo tla ka mona, ka baka la xore o senyexile, o re o sentšwe ke mokete, byale o itše ke tle ke mo rapellê. Byale monna a re, xo lukile sepela o motše a tle. Awa mokxêkolo a ya a mitša a ya naê, a mo fihliša, a rapela monna a xore, xe motho a rêra molato o rêra xabotše o se ke wa bolaya motho wa batho, xa se mathômô ka yêna. Monna a re, mosadi 42 yo ke kxale re sa kwane, kxathe o be a forwa ke yêna monna yo. Mokxekolo a tloxa, byale erile e sa le xosasa, a bôna sebaka sa xo tswa xo Popela se fihla, se re, ke runilwe ke ba xa Popela, ba itše ke tle xo ba rapella, ngwana wa bôna o senyexile.

- 42 Byale monna a re, monna yowe e be nka se mo lifise ke mo lifisa ka baka la xore, mosadi wa ka xa kwe sewe ke motsaxo, fela ka baka la xore o thsaba molato, ke ya mo tswarêla eyang le motse a nthse dikxomo tse pedi, dikxomo ke ra dipudi tse pedi fela a xomêle mosadi wa ka. Monna a nthga dipudi tse pedi molato wa fela. Ke tsela e ngwe ya xo bona bootswa bya mosadi le monna. O ile a mo tswarêla molaô o be a swanetse xo lefa ka kxomo tse pedi le dipudi tse pedi. Byale ka xe mose o sa lebale lehodu la ôna, o ile a xomaa boêletsâ, byale a diô motswara a le ka ntlong. Tsatsi lewe a motswaraxo ka lona, e be xo na le maxoto ka mosate
- 43 banna ka moka ba swanetse xo róbala kxôrông, byale monna, a tloxa ka xo utama kxorong, kxathe monna yola o disitse yêna a fihla a kôkôta ntlo, mosadi a re, o mang yaba wa bolêla xore ke nna mokete, mosadi a re, xo yêna o nyakang, monna wa ka o tla tla a xo hwetsâ. Monna a re awa, a ka se ke a tla, byale ka xe mosadi a motseba a sitwa xo mo raka a molesetsâ a tsena ka ntlong, awa ba soma mosomo wa bona, ka baka la xore e be ba nwelê mabyala, borôkô ke sera bya ba tswara, kxathe monna o wetse kwaleng, a hwetsane monna le mosadi ba kxwarapetsane, monna a bile a sametse letsôxô la mosadi, byale a se ke a fela pelo, a tsea diapapô tsa sehlotlolo, a tswa ka ntlong, a kxiya lebatl, a boêla kxôrông. Erile matla xo e-sa, a bitse banna ba bangwe xore tlong re êeng lo iponthga awa banna xa ba ka ba xana, ba ya ba fihla, monna a xotsa mollô lapeng ba dula
- 44 xofihlela lestsatsi le hlaba. Byale monna a kxiulla ntlo a re, xo bona tswang, ba tswa bedi ba bona, byale monna a re, xo tswa a thsaba, yaba monna o re, banna e be ke lebitsetsa taba e. Ba re, awa re bone, fela monna yowe wa xa Popela o na le phoso, sebedi sea ila, malôba o sa tswa xo mo swarêla, le xe ba re, sehlaré sa kxole re épa tsatsi la maxoto, xa ba re ka ntlong ba re lefokeng. Monna a re, xofihle xae a botsa baxabô, byale ba re o dirile molato o moxolo, yaba monna o romela sebaka ka kxono, byale mong wa mosadi a re monna yowe ke ile ke motsa

44 xore a xomšle mosadi wa ka lehono, ke mo nyaka kxomo tše tharo kantle le e, le dipudi tse tharo. Sebaka xa se bolawe, sa xoma, sa ya sa motša awa Popela a dira byale ka polšlo ya Mathake molato wa fšla. Monna yo mongwš le e mongwš le mosadi yo mongwš le yo mongwš ke dištswa, fšla ba leka ke maatla xo utama. Morwa rraxo, xe a xo sepela ka moraxš, ke xo o rutla motse, ka

45 baka la xore kwanš e ka se ke ya ba xšna. Byale ka Matsšikinyane le Patlana, ke bana ba mosadi o tee, byale Patlana o fšla a nekella mosading wa moxolo, a mo swara, a mo swaršla, byale moxolwane a bona xabotse xore, ka moraxš yo mongwš o tla ba a bolaya yo mongwš, byale a tiya dintlo tša xaxwš, a dula motong wa xaxwš. A re xo moratho xo ya ka mebotšo xa se xo tšwana, taba mpe re botšane. Xo bothata xo lifiša morwa rraxo, ka baka la xore, lehloyo e ka ba le lexolo kudu le boloi bo ka tsena maxareng a bšna. Moxatša kxošl. Monna yo Sekxo Mathole, ke mothoka, byale o tšile a dula mona naxeng e, byale a duma moxatša kxošl a sa tsebe xore a ka dira byang, a boifa xo bolšla naš, byale ka tšatšl le lengwš xo be xo na le mabyala, a bšna moxatša kxošl a taxilwe, byale a thšma xo mo diša. Kxošl ya lemoxa xore monna o na le mahlš a matelele, byale ya mo hlškmšla. Mohumaxadi a

46 tsena ka ntlong a ršbala, yaba ke moka o taxilwe, letsufi le tswere, monna a ngwexella a robala mosadi a sa di kwi, yaba kxošl ya fihla ya fumana monna a sa šoma mošomo, ya motiya kudu, mowe monna a xobala, banna ba fihla ba mo lamolšla. Fšla ba hwetsana e le xore monna o dirile m bohlšla, a ruxile kxošl, le xona e le mothoka. O ile a lifišwa dikxomo tše thselelaxo, abax a rakiwa mo naxeng. O ile a ba le mahlatse xe ba sa molaya. Banna ba bangwš ba hlabšla basadi ba bšna dihlare, tša xore xe motho a ršbetše m nabš, a be byale ka mpya ka xofihlšla ba xo fumana, ba bangwš ba hlabšla maxobalš, wa ršbala nae we hwa.

- 46 Thobô xo itšeiša. Nkwidišeng Byane o ile a thšaba le
 Mohwa-aloba Mongale e le mmeetswa, o be a beleditswe ke
 Makholomele Mohlabe, a šetše a monyetše ka lesome la dikxomo
 le dipudi tše diphethaxo menwana e medi. O ile a thšabêla mowe
 47 kxaitšedi ya xaxwê e tšeiwaxo xôna, a dira xore sabara sa xaxwê o
 tla mo thuša ka dikxomo. Byale xe a le mowe a hlabêla batswadi
 ba kxarêbe mokxoši, xore le nyakšle mona, byale batswadi ba kxarêbe
 ba hlabêla ba xa Mohlabe mokxoši, ba xa Mohlabe ba tla ba re,
 a re fe dilô tša rena, byale batswadi ba ngwanyana ba re, awa,
 rena monna yowe xa re mo rate, a re rate xo jšla pele. Byale
 ngwanenyana a re, ke ya mo rata. Byale ba re, a nyale, byale
 lesoxana la hloka dikxomo tša xo nyala, yaba o re, nna ngwana
 wa lena o mpaletše ka baka la xore xa ke na dikxomo, ba re,
 xo yêna xafa ngwana wa rena, ka dikxomo tše nne, awa a mo xafa
 ka tšôna mosadi a bošla monneng wa xaxwê. Mosadi wa lapa.
 Mothakxati Masete o ile a thšabiša mosadi wa Molemo Raxanya leina
 la xaxwê ke Makxapeng. O be a na le bana ba bane, byale yaba yêna
 48 o na le dikxomo, a nthsa dikxomo a di fa Raxanya, lesome la
 dikxomo le kxomo tše hlano. Molato wa fêla, empa bana ba bošla xo
 Raxanya. Motho o thšaba le mosadi wa yo mongwê, ka baka la xore
 sa xo utswa se a tsefa, byale a fumana e ka o phala basadi ka moka,
 e le xore xa xo byalo, le xôna a re, xe a hlakane naš ka lefokeng,
 a fêla a re ke tla xo tšea, ka baka lewe, sewe monna wa xaxwê a
 a motsaxo a ka se ke, a mo kwa xofihlêla ba tla no dula ba elwa.
 E le xore o dira bohlatse bya xore xe a tloxile, batho ba tla ka
 re o tlošitswe ke xo hlwa a teiwa. Wa bôna molato o e-ya mošate
 ke xore monna yo a thšabileng le mosadi o na le manganga.
- Thšinyô ya thoto. Mellwane monna ba re, ke Mpoi Seelise le
 Sekaloko Masete, ba lema felô xo tee, ba xofêlana byalo. Byale
 49 Mpoi xe a lema o fêla a ngata thšemo ya masete, byale Masete a
 no homola. Ka ngwaxa o mongwê a ya a ngata xape, byale Masete a re,
 xo yêna bona mosela o be o etla mo byale wena o no lema o ngatha
 thšemo ya ka. Mpoi a xana a re, ke wena o ngathako thšemo ya ka.

- 49 Byale Masete a isa ditaba kxorong, byale ka xe ditaba tsa masemo di bolelwa masemong, kwa beiwa letsatsi la xo kxahlana nabo. Byale letsatsi la kopano le fihlile, lelxotla la ya la kopana le balwe, byale ba nyakisisa dihlatse, ba fumana lpoi a se na dihlatse, byale ka baka la xorexa na dihlatse ditaba tsa mo ja, ba boetsa mosela maemong a ona, byale ba re, lpoi re xobona molato, o swanetse xo fa lelxotla pudi tse pedi, awa a dumela, a dira byalo molato wa fela. Dikxomo xe di fula mo xo sa dumeletaxo, ba itiya basemanyana xore ba se ke ba tsoxa ba di boeletsa, byale ka xe di thoma xo hlaxela mahiaka, ba
- 50 swanetse xo kwa mong wa thsemo xe a re, dikxomo di ka ya ke pulukile byale dikxome di tsena mahlakeng. Xe motho a ka tsena thsemong ya yo mongwe, kandle le xo boledisana le mong wa thsemo ke molato, ka xobane o tsea mabele a thsemo a isa thsemong ya xaxwe. Byale ka Mokxatli, o ile a tsena thsemong ya Lamatime, byale yaba mong wa thsemo wa mona, a re xo yena, a ekaba o nyakang, byale mosadi bakeng sa xore a mo fetole a thoma xo thsaba, byale mong wa thsemo a hlaba mokxosi, bawe ba xo felanaxo nae ba mona. Mong wa thsemo a botsa mokxomana byale a bitsa mosadi, a mutsisa a se be le karabo, byale mokxomana a re, xo mosadi o se ke wa fokola mabele a motho yo, xe o ka fokola, tsebe xore re tla tla re tsea a xaxo mabele ra a fa yo. Ke yona kahlolo ya xe motho a tsene thsemong ya yo mongwe. Mosadi o ile a dumela xore nka a fokola, byale mokxomana a ya a botsa kxosi taba e, xore le yena a dule a tseba.
- 51 Motseng xoba sakeng la dikxomo. Basadi le dikxarebe ba ba bonaxo kxwedixa ba dumelelwa xo tsena, xe mosadi a ka no tsena, o swanetse xore a fe mong wa lesaka sehlaire (madi a kxwedi) byale a hlakanye le aihlare tse dingwe a alafe dihlare, ka xobane xa a hloka xo dira byalo dikxomo di ka perekana, wa bona di ota. Motho xe a tsena motseng wa motho xa be le mahlo a matelele, a lebella kwana le kwana, byale motho wa mohuta o, o nyaka xo utswa. Sokane o ile a nwa byala mosexare ka moka motseng wa Mokolokoto, byale erile ka lebaka la ka mabanyana, a tsena ka xare xa lesaka, byale basemanyana ba mona, ba kitima ba botsa batswadi xore motho

mongwe o ka xare xa lesaka la dikxomo, xe ba kitimela le ^{K34/82}
 dihlahla ba hwetsana e le Sokane byale xe ba mutsisa a hloka ²²
 boikarabelo byale xe ba re o moloi, o be o nyaka xo loya dikxomo.
 Ba ile ba mo dira molato a lefa ka kxomo.

52

Thsinyo. Basadi. Xe mosadi a ile a sinya setswana sa mosadi yo
 mongwe, o romela mosadi e mongwe xo morapella. Xe mong wa selo
 a ka fetola ka xore ke molato, byale o tla xoma a mo romela
 xape, xore sepela o motse a mpexele marumo fase ke sa tsama ke tiya
 dikota (xo ja dikoloto) molato ke ukwile. Ke moka a boela, a
 bolela byale ka xe Morapedi a boletse, byale le yena mamundi
 o swanetse xo dumela, fela a beya matsatsi a yena mong a rataxo,
 xore selo sewe sa ka moraxo xa matsatsi a xore kea se nyaka. Yola
 o tla leka ka maatla xo nyakela, xe letsatsi le ka fihla a seso a
 bona selo, o swanetse xo tsibisa mamundi xore, xo xola molato
 dilefa tsa se bonale, ntswarele ke sa nyaka. Xe a bona xore selo
 se la a sisintsexo xa se bonale, xona o swanetse xo phophotha ka se
 a naxo naso. Ka xobane ke molato o tla lefa xo ritisa selo sela.
 Dilo tse a ka noxo lefa ka dilo d i sele xe ui sintswe ke xo pyatla
 pita, fela xe a ka bona e ngwe a ka no lefa ka yona, xe mamundi a
 nyaka xobane a e buise ka e ngwe o no nthaa se sengwe se a naxo
 naso. Ditswana ka moka tsa lapa xe motho a ile a sinya, xe a na
 le sona setswana o no lefa ka sona, empa xe a se naso, o no phophtha
 ka se a naxo le sona. Kalatse Mohlabe o ile a thsoba ntlo ya Kodi
 Masumu, fela xa a ka a e thsoba ka kxole, o ile a rumasa lebone a
 tsena ka ntlong, a se ke a lemoxa xore lexala le wetse xodimo xa
 lelapi, byale ka xe batho e be ba enwa byala ba se ke ba phakisa
 ba lemoxa, ba thoxa ka xobona ntlo e setse e e-swa. Byale xe ba
 butsisa ba fumana xore, yo a xotsena ka ntlong lebone ke Kalatse,
 byale le yena ka a xana, o ile a dumela, fela a re, ntlo xa ya
 thsoba ke nna, molato wa ka ke xo tsena le lebone ka ntlong.
 Awa ka baka la xore, a ile a dira ka kxole, mong wa ntlo o ile a
 mo litisa kxomo ka e tee, xore a reke dikobo. Monna ba re ke
 Khasane aalesa o kile a rema kxomo ya Madixale Masumu ka selepe
 mosifa wa leoto la moraxo, kxomo e be e tsene ka serapeng sa xaxe,
 byale badisa ba fumana e paletswe kxaufsi le serapa sa xaxwe, byale

54

ba hlabela batswadi mokxosi. Erile xe banna ba fihla ba
 hwetsana xore kxomo e sintswe xaxolo, byale ba bitsa Malesa le
 banna ba bangwe xore, ba tla ba ba bontshe, byale ba fumana
 menlala ya kxomo e tswa ka lexorong, le maai a le xona. Byale
 ba bexela Malesa ditaba xore kxomo e xobetse serapeng sa xaxo,
 byale Malesa a xana a re, nna xa se nna, byale banna ba re
 xo lukile, fela re botse serapa xore ke sa mang, a re, awa serapa
 ke sa ka. Byale xa xo na motho yo re ka lelaxo kantle le wena.
 55 Byale Malesa a bona xore le xe ditaba di ka ya kxorong, xa ke na
 boikarabeio, a dumela molato. A phophotha molato ka kxomo, ba re
 ewe re a e bona sepela o nyake kxomo ya bobedi molato o fele,
 awa a dira byale. Byale kxomo e la ya xo xobala ba re, a ije
 bona ba tla feta le tse tsa xophela. Ke xore kxomo ela a e
 bolailexo, e tsositse ke kxomo. Kxathe mola a xape kxomo a ise
 xo mong wa yona, a motse xore e sinyetsitse mabele a ka, mong
 wa kxomo o be a tla lefela Malesa. Seruiwa se sengwe le se
 sengwe xe motho a ile a se swara se mo sinyetsa, yaba xona le
 bohlatse, mong wa sona xa a na boikarabelo, sa xaxwe ke xo
 phophotha fela. Keletso ya phoso, Maforwane Tselane, o ile a
 fumana Sebase Setimela, a rapile letsema ba xoxa metato ya
 makxowa ba dira lexora ka yona, byale a re xo fihla a re, xa le
 xoxe ka maatla, a re bonang, a tsea lebyoko la dipholo a tantetsa
 56 motato, a re, byale banna ba lesome xa ba tle re xoxe, ba babedi
 ba tsamae ba tiela, awa ba dira byalo, ba xoxa byale ba la ba ile
 re atiela, motato wa kxaxa, byale seripa se sengwe sa hlaba yo
 mongwe seatla, se ile sa xoxa mo xobatsa kudu, yo mongwe le yena sa
 mo dira byalo. Byale ba bona xore keletso ya xaxwe xa ya ki
 loka, ba e lesetsa ba soma ka mokxwa o ba xoba ba soma ka ona
 pele. Motho wa keletso ya phoso xa na molato, fela sa xaxwe le
 mohla a reresa, a ka se kwiwe. Xe motho a ka thsoba ditiba,
 (ntlo ya polokelo ya mabele) ke molato o moxolo wa dikxomo.
 Byale ka Makokoropo o ile a thsoba ditiba tsa Morei, ka baka la
 xore, mosadi yo a xoba a okwana nae o mohlanoxetse, byale o ile
 a lefa ka dikxomo tse thselelaxo.

57 Bohodu. Dikxomo Mabidietse Masilu o ile a utswa dikxomo tsa
 Leake Mohlabe, e be e le dikxomo tse hlano, byale a di thsedisa
 noka ya Lepelle, byale ba sala ba di nyaka ka ditabeng le mo
 masakeng le ditipeng ba se ke ba di bona. Byale ka tsatsi le
 lengwe bahlankana le Romane Mphoxo wa xo dula Sebitesa, byale
 xe ba mutsisa xore eso ke o bonn dikxomo, a butsisa mmala ya
 tsona ba motsa, byale a re, ke ile ka di bona dixapa ke monna,
 ba re ke Mabidietse a libile ngeng ya matloumeng, byale mong
 wa dikxomo a re, o ka se ke wa nthusa xo la ta seporo sa tsona
 le bana ba ka, monna a dumela, yaba Leake o ya kxorong xo
 kxopela diaka, ba mosate ba mofa. Byale mokxalabye wa xa Mphoxo l
 le masoxana a mabedi a Leake, ba thsela lepella ba tsama ba butsi-
 sa, ba ba batsa xore, o fitile mo. Xofhlela ba yo fihla motseng
 o mongwe, mo a ileng a rekisa kxomo e ngwe, ba e reka ka diponto
 tse tharo, feela kxomo e ile ya hwa ba hona mokxopa wa yona,
 58 ba o tseba. Ba fetela pele ba tsena motseng o mongwe, ba
 hwetsana le xona a rekisitse e ngwe xape, le yona e hwile ba bona
 mokxopa ba o tseba le ona. Byale ba butsisetsa, xore o ile ka
 kac, re nyaka xo di reka ba re, o kowa motseng ola, yaba
 letsatsi le ya madikelo, byale ba feta ba fihla motseng e le ka
 mabanyana, awa ba fumana ba a dutse kxorong, byale barwa ba
 Leake ba dulela ka theko ya lifsifi, ba dumedisa ka leina la
 Mphoxo, ba re, re phirimaletswe, mong wa motse a re, awa xo
 lukile, moso xa o na lesidi, bo tla sa la feta. Ba ba fa tsa
 xoja ba ja, byale Mphoxo a kxopela mong wa motse, xore re tla
 tloxa bosexo kudu, re sepidisa ke malwetse re tsama re nyaka
 ngaka, byale e be ke xo kxopela xore ke bolele le wena morena,
 awa mong wa motse a ya, byale Mphoxo a re xe o re bona re le
 59 byale re tsama re nyaka monna ba re ke Mabidietse Masilu o
 thsabile le dikxomo. Byale mong wa motse a re, awa o xona xana
 kowa kxorong. Mphoxo a re, ke mmone byale ke thsabile xo
 motaboxela, pele xa xore ke xo tsibise, a re awa a reng,
 ro motswara. Xe ba fihla kxorong xa ba ka ba mmela sebaka ba ile

60

ba thoma xo mo hlaloseisa se ba mo tlemelaxo. Awa le yena xa a ka a xana o ile a dumela. Kxomo ya bobedi o ile a rekisa diponto tse pedi le lesome. Byale ba robala le yena ntlong ka e tee, erile xosasa a ba supa dikxomo tse tharo, awa ba laelana le mong wa motse, ba tloxa. Ba ile ba fihla xae xa mamundi le yena le dikxomo tse tharo. Byale xe ba mutsisa a re, di utswitse ke nna, byale mamundi a re, o swanetse xo buisa dikxomo tsa ka dikxomo tse tharo. Monna a dumela, fela ke modidi xa na le kxoxo ya lefafa, byale Leake a isa ditaba molopeng (Leydsdorp). Monna ba ile xe ba mosekisa a dumela xore dikxomo di utswitse ke nna, byale mmuso, wa motiya ka dikxwedi tse phethaxo monwana ka o tee. Mong wa dikxomo a xopola xore mohlang a tswaxo kxolexong o tla buisa dikxomo tsa xaxwe, erile mohlang a tswaxo kxolexong, ba muso ba mo fa lengolo la xorexa a se na molato. Byale mong wa dikxomo a thoma xo makala, yaba xa xo na thuso. Nphoxo a fihla xo Leake a re, saphoko sa bina malapa se a fiwa ke nyaka kxomo, awa Leake a nthasa kxomo a fa Nphoxo. Xe motho a ka utswa pudi xoba mpya xoba kxoxo, ba no di nyakisa xabotse, mo masakeng, ba di tseba ka maswao, ka xobane yo mongwe le yo mongwe, o na le leswao la ciruiwa tsa xaxwe. Maswao a na a tsibya ke mang le mang, le mebala ba tseba ka yona, fela tse dingwe o fumana di swana, xe o sa e swaya leswao la xaxo, o lobile. Fela xe ba ka xo hwetsana o utswitse pudi wa se ke le manganga awa molato wa xaxo, e ka se be o moxolo kudu, ba tla tsea pudi ka e tee, ya xo buisa pudi ya bona. Xe utswitse mpya xa o lefe ka mpya o lefa ka dipudi ba ba ba tsea le mpya. Lehodu xa le nyake ke motho, xoba ke wa leloko xoba weno, o swanetse xo mpe mophalatsa, kandle monna le mosadi.

61

Xo lwa le babusi. Xe motho a elwa le babusi ke xore, o nyaka setulo, byale motho o sele a ka se ke a lwa le babusi. Bawe ba swanetsexo xo lwa le babusi, ke bo morwa rraxwe. Ntwa e kxolo ya mathomo ke ya dikwatana (dihlare tsa xo bolaya). Xe a bona

xore di mo sitile, byale o thoma xo sinyana maina a bona xe
 a sepela mo bathong, wa ka a re, xe be xo busa nna, e be nke se
 ke ka dira tse ke bonaxo ba di dira, ke ditlaela, xa ba kxone xo
 tswara sethsaba. Byale xore, o botsa batho thereuo, ba tla
 mona tsatsi la mo kxosi e betsitse pitso, xe ba bolela melao,
 o tla kwa yena a ema a lwanthsa melao, a direla xore, x batho ba
 morate. Dinokwane (dithsebi) di tla fela diya xa kxosi di motsa
 xore, monna yo, xo sinyana melao o baka boxosi, o no tsama a bolela
 ka matheko. Byale kxosi xe e ka bitsa pitso xape, a dira byale
 ka pele, xona kxosi e tla kxolwa sewe thsebi e kilexo ya motsa.
 Baxolcxolo ba re, xo nyatsa kxosi ke xo tloxa, kxosi xa e nyatsiwe
 e dutsi mabung a yona. Byale ka Maboi Mohlabe o be a lwanthsa
 kxosi Etabanyane Mohlabe. Maboi e be e le wa lapa le lenyane,
 boxosi bo sa melebana, byale kxosi a re, xo bona mekxwa ya
 xaxwe, a laela banna x xore, ba tle ba bolae bosexo, byale ka xe
 motho a sa hlwe ke batho ka moka, yo mongwe a re, xo yena,
 ba le sephiring, a tsa naxa wa di kwa naa, monna a re, awa, a re
 a xa ke ya xoseba, fela xe o ka re, o kwile nna, nna ke tla xana.
 A re awa nka se ke ka bolela selo, a re, ke kwile lekunutu la
 xaxo lehono, ba re, wena o lwanthsa kxosi, kaxo rialo kxosi o
 laetse banna, xore ka bosexo byo bo itsexo o tlilo bolaiwa,
 yaba mowe o mophuntse ditsebe, monna a thsaba, bosexo, a boela
 Tubatse xo xk dula xona, le lehono bana ba xaxwe le ditloxolo di
 xona. Byale bo ile xe bo re, ke a sa ba fumana e le marupi re
 tloxa re hlaba dithaka. Awa xa a ka a lata ke motho ka baka la
 xore, o thsabile. Seema se re, xa bo lebyexa xa ba ribexe moxopo,
 xa bo moxale moxopo wa ribexwa. Ntholo Masumu, o be a sa kwe
 ditaelo tsa kxosana ya x xaxwe Tobola Masumu, tsatsi le lengwe le
 le lengwe, byale mafelong a bona xore monna wa nyatsa, byale a
 botsa lekxotla la xaxwe xore ba bone taba e, byale banna ba ile
 xe ba re ba bolela nae, a re, xo bona a ke lena bo mang, byale
 ba re a ke re wa re tseba, a re, a ke lena barwa ba mang, byale
 mowe basitwa xo mofetola. Ke xore Tobola le yena ke bana ba
 monna, byale mmaxwe Jobola o ile xo bikiwa, ka moraxo ba beka

62

63

mmaxwe Ntolo. Byale banna ba re, xa re tsebe sepe ba se lwelaxo, ba botsa Masumu, ba re, wa kwa se morwa rraxo a sebolelaxo, byale rena re ka se ke ra kxona xo bolela selo. Byale Masumu a re, awa le nna ka tsebe ke ya di kwa, fela xo lukile lelxotla palakanang, ditaba ke tla di isa mosate. Byale Masumu bya re xo sa a isa ditaba mosate, ba mosate, ba re, re di kwile, sepela o ba botse, le lelxotla la xaxo, ka tsatsi la xore ba tle.

letsatsi la fihla xore ba e, kxorong awa yo mongwe le yo mongwe ba ile ba ya. Lebaka la kahlolo la fihla, byale ba re, xo kxosana Masumu, foloxela fase le dihlatse tsa xaxo, xaxo le morwa-rraxo, awa ba dula xabotse, byale lelxotla la mosate la re wa bona Masumu xa o bitswi ke rena. o bitswa ke kxosi ya xaxo, byale ba re, xo Masumu ek motho yola, o rexo wa xonyatsa so, xe le kopane o ka ema wa bolela. Masumu Jobola a ema a re, lelxotla, ke fapane le morwa-rre, byale xe ke re ke a molodisa xa kwe, ditaelo tsa ka, byale xa ke tsebe xore molato keng, ke ile ka mitsetsa lelxotla la ka kxorong ya ka xore ba mutsisa, empa xe ba re, ke a mutsisa, o re, ke bo mang, xe ba mo fetola o re, ke lena barwa ba bo mang, byale taba, ka fumana e le bothata, ke xe ke tla tla mo xore le tle le nkwise taba e, ba bina tlou, a dula fase. Byale ba re, wa di kwa Ntolo, a ema, a re, morena ba bina tlou. Moxelo wa ka wa kwala mo a bolelaxo, byale taba e diraxo xore ke be byale ke baka la xaxo ka xobane taba e ngwe le e ngwe, xa a mpotse e re kowa batho ba kxobakane, yaba o botsa batho, le nna ka di kwa le bona, byale taba e, nna xa ke e kwisisi, fela ke be ke no dira xore lena ba xa mosate le kwe, le xo thusa xo mpotse xore ke molao, morena le lelxotla. Byale lelxotla ka xo tseba xore, xe ba ka re J.Masumu o na le phoso, a ka napa a mo nyatsa, byale ba se ke ba butsisa dihlatse, ba re, xo yena ke molao wa xore a xo botse ditaba pele xa xore banna ba kxobakane, le bee le eletsisane, byale wena o dirile ka xore, wa mo nyatsa, mola o tle o re, botse pele lehono nka be re motlema. Monna a ema a re, ke lebxile kudu, le yena ka ditsebe wa kwa, byale a bitsa

66

moxolo wa xaxwe ba ya, bonyela mpya, a re lelxotla ke le kwile, byale ke na le kxomo ya xo tswalla kxoro. Awa ba tsea ditaba tsa yakxosing, kxosi a re, wa kwala ngwana yowe wa ka, byale o dirilwe ke xo se botse moxolo wa xaxwe, xe a bona moxolo a sa kwe a mitsetse banna, a yo nyaka pudi, kxomo re kwile. Ba ya ba motsa a re, ke kwile, a nthsa pudi, moka to wa fela. Byale ba re, xo Jobola Masumu o swanetse xo tsea pudi, kxomo ba tla bolaya, wa tloxa le ya xaxo nama. Masumu a re, awa nna ke lebuxile, xa ke nyake selo, dilo kamoka di swanetse xo ba tsa kxosi, awa dilo ka moka di ile tsa ba tsa kxoro.

67

Boloi. Batho ba tseba xore mokete ke moloi, ka baka la xore, metho a re, xo hwa baya xo sedupa, sedupa ea ba botsa xore motho o bolailwe ke mokete. Byale ka mpya, o ile a tiwa ke ngaka a loile ngwana wa Mamokxadi, pele xa xore ba e, ngakeng mohwedi o tloxa pele a tsama a kwella xore se selexo ngwana wa xaxwe keng. Byale xe di ile tsa motsa xore ke motho ya binaxo ea xore, byale ke moka xe a xoma o mothoma. Xe motho a xana byale mamundi o isa ditaba kxorong, ka baka la xore, ditaba tsa boloi xa di tsewe di le mokxomaneng xoba kxosuneng, di swanetse xo tswa mosate. Byale xe ba fihlile mosate, mamundi o re, ke lla ka motho yo, o bolaille ngwana wa ka, byale ke re ke a motsa wa xana. Ke ile ka sepela le m dingaka, byale dingaka di nthsa yena. Ke moka lelxotla le mutsise, a tswela pele le xo xana byale ka xe e se taba e naxo le bohlatse, ba tla re xo lukile, wa nyaka xo kwa ka nosi, a re, e. Ke moka batswadi xoba moxatsa mothomiwa, ba nthsa thselete ya xo kwa boloi bya ngwana wa bona; byale kxosi e tla re, wa bona, xe o thomile ngwana wa batho ba, ka maaka o swanetse xo tla o molefe ka lesome la dikxomo, a re xo lukile. Ke moka kxosi a ba bela letsatsi la xo ya. Xe letsatsi la xo ya le fihlil ba swanetse xo tswa ba le kxorong, xore kxoro le yona e dire bohlatse, le xona e nthsa motho wa kxoro, xore e be ditsebe tsa kxosi. Byale xe ba tswile ba fihlile ngakeng, xore nnete ke

sedupe, ba tla bona a ba beyakanya ka methopfo ya bona, wa kxoro
 68 morumiwa a mo dudisa, xosele, a ba a motsa le xore, wena ke
 wena leihlo la kxosi, bawe ba tlilo xo kwela wa xabo, a ba
 beakanya xabotse, xe a feditse xo dira byale, ke moka a ba
 kxoxise motsoko. Byale a thome xo ba isa ka methopfo, ya bona,
 le xore wena o tswalane le yo ka tsela e le e, a dumela, byale
 le bawe ba tliloxo theletsa, a ba botsa xore, lena le tlilo
 theletsa, yo ke leihlo la kxosi. Ka bolela byale bona ba fela
 ba re re a foma, xe a feditse xobolela methopfo ya bona, byale
 o thoma xo tiya moloi, a motsa di ka ka moka, xofihlela dumela,
 ke moka a re xe o bona xore ke xoteile ka phoso o ka no tsea
 tshetele ya xaxo, la fetela xa e ngwe ngaka, mo xo sala ya xo
 xoma bokete, o tla tla o feta o tsea xe o ka ya wa phepela.
 Byale xe a bona xore o wale, o tla re awa pele xa ke sa ya.
 Xe e le ditswaro o mokxaoletse a sa thoma xo x mo tiya, le
 meriri o mo kerile. Mpya o ile a tiwa ke ngaka, byale a dumela,
 69 ngaka ya sehla naka ya fa Mamoxadi, xe a tsena ka kxoro a letsa
 naka, a re, wa ka xa tloxe. Ka moka xa bona ba swanetse xo
 tsenela kxorong, xo bolela kxosi tse ngaka e di boletsexo.
 Byale mpya o be a se na dikxomo, a na le ngwana wa ngwananyana,
 o ile a tsama a mo kwatamisa xo ba ba naxo le dikxomo, byale
 Tena Sekxoka a nthaa dikxomo a re, ke xa bo malome a mo lefella
 molato, ka dikxomo tse lesome le kxomo, molato wa fela.
 Xo tloxa mowe batho ba tseba xore mpya ke moloi, ngwana yo mongwe
 le yo mongwe, ba fela ba motsa xore, o tsebe ngwana xore motho
 yo ke moloi, o se ke wa ja dijo tsa ka ntse. Mpya o ile a
 lamolelwa ke sekxowa nka be ba molaile, ka xobane molao wa
 Sesotho motho, a loya yo mongwe le yena ba molay.

END 697